

H. Fekete Péter
Mit gyűjtünk a Városi Múzeumnak I.

A Városi Múzeum gyűjtésének célja az, hogy összegyűjtse, s a jövő nemzedék számára okulásul megmentse, megőrizze a lakásnak, udvarnak, tanyának, pajtának mindama berendezési tárgyait, amelyekkel azok nagyapáink, szépapáink korában a mai divat által még meg nem fertőzött időben fel voltak szerelve; célja, hogy összegyűjtse őseink takaros, magyaros hajdúviseletének még feltalálható maradványait, földmivelő, állattenyésztő, pásztorkodó, kertészkedő, vadászgató eleinknek különböző eszközeit, szerszámait. Ezenkívül össze akarja gyűjteni az egyes kismesterségekre, iparágakra vonatkozó régi emlékeket, azokat a szerszámokat, amelyeket még nem a gyáripar, hanem a régi virágzó kézműves ipar állított elő a másik mesterség számára, kiegészítvén az idevonatkozó gyűjtést az iparosság régi életére vonatkozó dolgokkal, a céhek még esetleg feltalálható emlékeivel, vagy a céhbe való felvételhez készített remekművekkel stb. De nem felejtkeznek el a gyűjtés a képesített ipari készítmények mellett a háziipar által előállított különböző tárgyakról és készítményekről sem, amelyek közé tartoznak a különböző házi szőttesek, vásznak, kézimunkák stb., valamint azok az eszközök, melyek ezek készítéséhez szükségesek voltak.

Összegyűjtjük őseink szórakozásának, mulatozásainak emlékeit, zeneszereit. Hiszen hajdú őseink sohasem vetették meg a világi örömeket, egy-egy egyszerűbb hangszer mellett is dalba kezdtek, sőt táncra is perdültek, s e zeneszereket, az ő jókedvre hangoló tamburáikat, citeráikat stb. miért ne őriznénk meg kegyelettel, miért ne tekintenénk azokra magyaros büszkeséggel és önérzettel ebben a mai izléstelen és magyartalan jazz-bandos, rotyogós, trombitás világban?...

Összegyűjtjük, ha még hozzájutunk gyermekkorunk takaros játékszereit, az egyszerű bodzapuskától, sárkánytól elkezdve a különböző kereplőkig, kiskocsikig; összeszedjük ezeket, mert a mai futball-őrületben lassanként ezek a régi magyaros játékeszközök is elkallódnak, elpusztulnak.

A népeletnek, a néprajznak a tárgyi emlékei lesznek ezek, melyek együtt, összegyűjtve a régi kor egyszerűen nemes, és tisztán magyar életét juttatják emlékezőfűnkbe, az előttünk elment dicső emlékü apák és anyák soha meg nem becsülhető drága életét...

E tárgyi emlékeken kívül vannak azonban más emlékek is, ezek a nyelvi, népköltészeti emlékek. Itt élt eleink mély bölcsességű közmondásai, magyaros szép szólásmódjai, meséi mondái, dalai szintén elpusztulóban vannak, lassanként feledésbe mennek. Megöli ezeket is a divat, az „uras” beszéd, az a sok izléstelen, fővárosból hozzánk áramló tartalmatlan „kuplé” és más zenei zagyalék, amelyek a helyett, hogy a régi szép kuruc és magyar dalok példájára nemesebb érzelmeket, gerjedelmeket ébresztenének a hallgatóban, a maguk léhaságával, üres léleknélküliségükkel valóban mérgezőleg hatnak a ma nemzedékre.

E szóbeli hagyományok gyűjtésénél különösen fontosak előttünk azok, amelyek bármilyen vonatkozásban vannak a hajdúság, sőt közelebről ennek a városnak, vagy határnak a multjával, történetével. A daloknak pedig nemcsak a szövegét, hanem a dallamát, a nótáját is igen-igen fontosnak tartjuk, s ezek feljegyzése végett szíves készséggel fogadunk vagy keresünk fel olyan idősebb embereket, akik ilyeneket tudnak, vagy olyan összejöveteleket, ahol ilyen régi meséket, mondákat még beszélgetni, ilyen régi szép dalokat énekelgetni szoktak. Kérünk mindenkit, akik ilyen mesélgető dalolgotó öreg magyart ismer, hogy nevét, lakhelyét közölje velünk, hogy aztán felkereshessük az illetőt.

Mit gyűjtünk a Városi Múzeumnak II.

Általánosságban vázolván a gyűjtés kereteit rátérünk a gyűjtendő tárgyak, szerszámoknak egyenként való felsorolásra. Mondanom sem kell, hogy e felsorolás korántsem teljes, hiszen a megemlített tárgyakon kívül még számtalan más lehet, amelyre a gyűjtésnek mindre szüksége van. E felsorolásnak tehát csak bővebb tájékoztatás a célja. A részletezést az áttekinthetőség kedvéért külön címek alá osztom be a következőkben:

1. Lakás. Célunk az, hogy a múzeumban teljes bútortárával együtt egy hajdúsági szobát szervezzünk, e célra szükségünk lenne egy ilyen régi szoba berendezésére, melyhez tartoznék: ágy, asztal, szék, kanapé, bölcső, láda, téka, tükör, szobadíszek stb. természetesen csak régi időkből való készítésűek. A konyha és kamara minden felszerelése: főző és étkezéshez használt edények, fazék, tál, tésztaaszúró, tányér, szilke, csupor, kancsó, korsó, butykos, kupa, órros, pálinkás üveg; kés, villa, nyárs, kanál, kanáltartó, nyárstartó, vasláb, tűzkutya, vas- és cseréplábas, tepsi. Teknő, kovászfá; sótartó, köpülő, kuglófsütő, nyújtódeszka, nyújtófa, mozsár, bárd, tésztaacifrázók, csigacsináló borda és deszka, gyertyaöntő, gyertyamártó. Hombár, akasztók, gyertyatartó, lámpa, lámpás, méces, koppantó; az ajtókra alkalmazott régi zárok, fatolós zár, cigánylakat, kilincsek, ajtóhúzó, régi kulcsok, kulcslyukdíszek. Mángorló, sulyok, vasaló; dézsák és más faedények, bogrács, szolgafa, balták, fejszék, csákány, fűrész stb. stb.

2. Ruházkodás. Minden férfi és női ruhadarab, u. m, főkötő, párta, kendő, ingváll, kötény, szoknya, íng, gatyka, cipő, csizma, bunda, suba, bekecs, ködmön, szűr, kalap, kucsma, mellény, kabát, nadrág, kalapdíszek, bokréták, tollak, sarkantyú. Ékszerek, fülbevalók, gyűrűk, gombok, pitykék, sújtások, fésűk, (férfifésűk). Különösen szükségünk volna olyan régi fésűkre, amilyent a férfiak viseltek a hajukban régebben.

3. Mezőgazdaság, kertészet. Faeke, eketalyiga, fa- és tövisborona, villa, gereblye, falapát, faásó, kapa, kapatisztító, kasza, sarló, kaszkalapács, kaszaüllő, kaszakötartó, ekeosztöke, széna- és nádvágó, gagucs, aszatóló. Metszőkés, hernyózó, gyümölcszedő; kosár, puttony, csömöszölőfa, fakéz, stb. stb.

4. Állattenyésztés, pásztorélet, halászat, vadászat. Nyereg, hám, a ló összes szerszámjai, béklyó, nyüg, zabla, kengyel, patkó, ostor, karikás, pásztorbot, fokos, juhász kampó; járom, tülök, duda, tilinkó, furulya. Haltartó, tapogató, varsa, hálók, hálónehezék, szigony. Puskaportartó, madárfogó vad és más tőr, vadász- és pásztortársolyok, táskák, bocskor, pásztoreszközök, kutyanakára való örvök, koloncok; kantár, palóka, ökörszájkosár, marhabélyegző, nyíró olló: csirkeitató, vályu; kereplő, pásztorkészség, kolompok, csengők. Különösen felhívjuk a polgártársaink figyelmét a régebbi időben a pásztorok által a jószág számontartására használt rovásfákra, amelyre felvésték az átvett, vagy visszaadott állatok számát, vagy a gazdától nyert különböző természetbeli járandóságok mennyiségét E rovásfák, pálcák, nagyon érdekesek volnának előttünk, s ha még található belőlük, feltétlenül megmentendők az elpusztulástól. Ilyen rovásfákat használtak a régi száraz és szélalmokban és másutt is. Szeretnénk olyan lakótársainkat megismerni, akik ismerik, hogy történt e rovásfák használata, esetleg még tudják vésni, róni ma is.

Mit gyűjtünk a Városi Múzeumnak? III.

Háziapr. Szóttések, törölköző, párnahúzat, párnabetét, ágy- és asztalterítő, ruhatár, ingre való kivarrások, katrinca. Gyékényből, vesszőből készített különböző használati tárgyak, kosarak, szakajtók, kovács,- kenyértartó, tojástartó, aszaló; kas, ekhó, stb. Fából készített kisebb háztartási eszközök: gyufatartó, sótartó. A háziiparhoz szükséges szerszámok: rokka, vetelő, motóla, gereben, orsó, szövőszék, kendertiló, guzsaly, stb. és szerszámok.

6. Zeneszerek. Tamubra, vagy citera, különböző pásztorsípok, furulyák, szaru (tülök) és bőrdudák, madárcsalogató, őzhívó, állati kolompok, csengők stb.

7. Gyermejjátékok, melyeket a gyermekek maguk készítenek, mint: bodzapuska, bűgatyú, nyulánkpuska, csattogtató, pörgettyű, csiga, hegedű, nyíl, sárkány, parittyá, kereplő, bige, teke, stb. stb.

Apró használati tárgyak: bicska, dohányzacskó, pipa, pipaszurkáló, pipaszár, csiholó (acél, kova, tapló) gyufatartó, bajuszpedrő tartó, szipkák; csutora, kulacs, csobán, késtartó; pénzeszacskó, bugyeláris; fokos, botkarikák. Régi mérőeszközök: font, lat, itce, meszely, stb.

Alkalmi használati tárgyak, melyeket leánykérésnél, eljegyzésnél, lakodalomkor, kereszteléskor, haláleset alkalmával, ünnepeken, ó-, és újévkor, szüretkor, aratáskor stb. használnak, amilyen például a vőfélybot, búzakoszorú, bethlehemesek csillagjai és más tárgyai stb.

Az itt felsorolt néprajzi tárgyak egyike-másika, vagy a régebbi idők ruházódásának darabjai már esetleg nehezen találhatók fel természetben, azért szükséges, hogy azokat legalább képből megmentjük az utókor számára. Éppen ezért gyűjtjük a régi idők viseletét megőrző képeket, fényképeket is, gyűjtjük a régi népies építkezéssről, eszközökről készült fényképeket, sőt ilyeneket magunk is készítünk minden olyan tárgyról, épületről, vagy népszokásról, melynek megőrzése kívánatos.

A néprajzi, népeleti tárgyakon kívül gyűjtünk múzeumunk részére mindenféle régiséget, mely a földből szántás, ásás alkalmával előkerül. Ezek közül fontosak a földben talált különböző edények, - vagy fémtárgyak, de különösen a temetkezések. E földben talált tárgyaknál nagyon fontos az, hogy mi vegyük ki azokat a földből. hogy ott a találás helyén láthassuk. Ha azért bárki is ásás, akár más földmunka alkalmával akár emberi csontra, akár valamely megrozsdásodott vas, vagy más fémtárgyra, avagy edényfélére akad, ne huzgálja azt ki helyéről, ne bolygassa össze a földet a környékén, hanem hagyja félbe a munkát, jelentse a dolgot múzeumunknál, hogy a további munkát mi végezhessük el. Sok eset van reá, hogy nem az a fontos, amit találunk, hanem az, hogy miként feküdt az a tárgy a földben, azt pedig magunknak kell látni. A földben talált tárgyakból ne hanyjunk el semmit bármilyen kicsi, vagy haszontalannak látszó tárgy legyen is az, a múzeumi gyűjtés szempontjából még mindig fontos lehet. Ha valami tárgy az ásó érintése folytán összetört, szedjük össze a legkisebb darabjait is, hogy semmi el ne kallódjon belőle. Sokszor egy cserép darab is igen értékes lehet.

Ha esetleg a családban apáról fiúra szállott régiség van valakinek birtokában, adja azt be szintén múzeumunkba, ahol az a legbiztosabb helyen van, el nem vész, el nem pusztul, hanem megmarad a késő utódok számára.

Mit gyűjtsünk a Városi Múzeumnak? IV.

Gyűjtésünk harmdik csoportja a különböző nyomtatványokra, könyvekre, újságokra terjed ki. Össze akarunk gyűjteni minden nyomtatványt, mely városunkban készült. Ezek között külön felhívjuk lakostársaink figyelmét a helyi hírlapokra. 1883-ban jelent meg nálunk az első heti lap, s azután egyiket a másik követte, de ma már még a nevüket sem ismerjük, nem hogy megvolnának teljes évfolyamokban. Ha azért bármely lapból csak egy szám is volna még valahol található, kérjük azt gyűjtésünk részére beszolgáltatni.

Mint a régi helyi lapokkal, ugyanaz a helyzet a kommunizmus alatt megjelent lappal és egyéb nyomtatványokkal, valamint az oláh megszállás nyomdatermékeivel is. Ez idők még igen közel esnek hozzánk, mégis csak nagy utánjárással tudunk ez idők nyomdatermékeiből szerezni. Pedig ez időben bőven jelentek meg falragaszok, röpcédulák, melyek kortörténeti szempontból feltétlenül értékesek és érdekesek volnának múzeumunkra nézve.

De nemcsak a helyi nyomtatású műveket gyűjtjük, hanem a helyi íróknak másutt megjelent munkáit is. Ez okból kérjük a szerzőket, hogy műveik egy példányát részünkre küldjék meg.

Gyűjtjük e város és általában a hajdúság történetére vonatkozó műveket, mert törekvésünk oda irányul, hogy a város és a hajdúság történetét népszerűsítsük, s az összegyűjtendő munkákat közkönyvtárszerűen a város közönségének rendelkezésére bocsássuk.

Levéltári gyűjtésünk részére kérjük a törzsökös hajdúcsaládok megmaradt íratait, u. m. nemességleveleket, osztályos egyezségekről szóló íratokat, szerződéseket, a birtokokról, vagy azok elosztásáról készül térképeket, vázlatokat stb. Ez íratok gondos kezelése különösen fontos, mert ezek a magán ember kezében előbb vagy utóbb, de feltétlenül megrongálódnak, sőt teljesen meg is semmisülnek, pótolhatatlan kárára annak az érdekelt családnak.

De különböző megfigyelések közlésével is igen nagy segítségünkre lehetnek polgártársaink. Értékes adatokat szolgáltathatnak a város történetéhez, település földrajzához az által, ha bejelentik nálunk följegyzés végett különböző észleleteiket; pl, a sírok megfigyelése s azok rajzban való felvétele igazolja, hogy hol volt temető; a város alatt észlelt alagút részleteinek megfigyeléséből lassanként kialakulhat az egésznek a képe. A határon előforduló épülettörmelékek, falmaradványok az elpusztult falvak (Pród, Vid, stb.) fekvésére nézve nyújtanak adatokat stb.

E vázlatos tájékoztatásból megismervén a közönség a múzeumi gyűjtés körét, módjában lesz céljainak megvalósításában segítségünkre lenni, s erre kérjük is a város minden megértő polgárát.

Befejezésül legyen szabad még a figyelmet arra fehívni, hogy a régi tárgyakkal mindenkor a legnagyobb kimélettel és elővigyázattal kell bánni. Sohasem szabad hozzá nem értő embernek a tárgyakat tisztogatni, kapargatni, súrolni, ecetben vagy más folyadékban áztatni. sőt még vízben sem szabad minden tárgyat megmosni. Azon piszkosan, földesen stb. amint azok vannak, kérjük azokat hozzánk juttatni, majd megtisztítjuk mi, ha lehet s szükséges. A régi tárgyakban ne keressünk aranyat, s e célból ne rongáljuk meg azokat, s ha az nem arany – amint hogy a legtöbb esetben nem is az, - bosszúból ne semmisítsük meg, ne dobjuk el; egy vas vagy réz tárgy néha értékesebb lehet, mint az arany. A régi tárgyak törekeny, könnyen pusztuló emlékei a multnak, bánjunk velünk mindenkor a legnagyobb óvatossággal és körültekintő elővigyázattal.